

ՍԱՐԳԻՍ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՈՐՄՆԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Ուշատուրեան, որ Սեֆէվի շրջանի պարսկական որմնանկարներու իր գիւտին ու ճարտար վերակազմութեան առաջին փորձին գտած մեծ յաջողութենէն խրախուսուած, զնաց երկրորդ անգամ Պարսկաստան եւ մօտ տարի մը հոն մնալով բերաւ աւելի առատ հաւաքածու մը նոյն շրջանի որմնանկարներու վերակազմութեանց, իր այդ նկարներուն ցուցահանդէսը սարքեց Ժորժ Փըթիի մեծագոյն սրահին մէջ, եւ այդ ցուցահանդէսը ընդունուեցաւ փարիզեան քրննադատութեան կողմէ աւելի եւս ջերմ զնահատման յօդուածներով քան առաջին անգամ։ Անծանօթ մնացած մեծ զեղեցկութիւն մըն է որ երեւան հանեց Ուշատուրեան, եւ այդ աւերուած հրաշակերտներու վերականգնումին մէջ ցոյց տուաւ ճկուն ու նուրբ տաղանդ մը, որ իրաւամբ արժանացաւ ամենէն հեղինակաւոր քննադատներու խանդավառ ներքողման։

Աւելի ճոխ է, աւելի ալիաղանձ իր այս անգամ բերած նկարներու հաւաքածուն եւ ոչ միայն օրինակուած՝ ինչպէս առաջին հեղուն՝ Ալի Ղափուի եւ Չեհել Սիթունի պալատներէն ու Նոր Զուղայի հայկական տուններէն ալ եւ Ալլահ-վերտի կամուրջի հանգստեան սենեակներէն, Աշրաֆի եւ Քայսարիայի պալատներէն ու Նոր Զուղայի հայ տուններու որմնանկարներու օրինակութիւններն ու վերակազմութիւնները շատ աւելի շահեկան են ու ոմանք՝ ուժեղ կամ շնորհալի՝ առաջնակարգ էջեր են։ Ոչ մէկը այդ որմնանկարներէն ստորագրուած է, եւ չենք գի-

տեր թէ այդ շրջանին նշանաւոր հանդիսացած Մինաս նկարչին գործերը որո՞նք են ատոնց մէջ։ Հաւանական է որ այս հայ տուններու որմնանկարները՝ զէթ մեծ մասամբ հայ նկարիչներու գործեր եղած ըլլան, եւ մասամբ Մինասի։ Թերեւս պարսկական պալատներուն որմնանկարներուն մէջ ալ Մինասի եւ ալ հայ նկարիչներու բաժինը գտնուի (մանաւանդ ատոնց մէջ ուր եւրոպական արուեստը կը խառնուի պարսկականին, ինչ որ գիտենք՝ ըստ ժամանակակից հայ պատմագիրն եւ օտար ճամբորդներու՝ թէ Մինասի նկարչութեան յատկանիշն էր)։

Այս ցուցահանդէսին նուիրուած յօդուածներէն ամենէն կարեւորներն էին Էնքրանսիժանի մէջ Արսէն Ալեքսանտրինը, որուն թարգմանութիւնը Ապագայի մէջ հրատարակեցի, Թիէպօ-Սիսոնինը Թանի մէջ, եւ Էրկու մեծատաղանդ զրազէտներու, Ապէլ Պոնարի եւ Քամիլ Մոքելի յօդուածները Ֆիկարօի եւ Թուլուզի Տէփէշին մէջ։

Այս վերջին երկուքին թարգմանութիւնը կուտամ ստորեւ, ցաւելով միայն որ Պոնար պարսիկ կարծած ըլլայ այդ մեծարժէք գործը կատարող հայ արուեստագէտը. բայց անունը կը պոռայ իր հայ հանգամանքը, եւ շատ քիչեր են այս նկարները գիտող օտարներու մէջ որ այդ սխալը կը գործեն. ու արդէն Մոքելը եւ ալլաք արուեստագէտին Հայ ըլլալը որոշապէս յայտնած են։

Որսորդ (Զուղա)

Վերակազմութիւն՝ Ս. Խաչատուրեանի

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՀՐԱՇԱԼԻՔՆԵՐ

Վերջերս այստեղ մեծարանքի հարկ կը մատուցանէի տիկին Սիւզան Ֆրէմոնին, որ թրքատէրոյի ազդադրական մուսէոնին մէջ ցուցադրած էր նկարներ զոր զփուար ու բազմապատիկ ճիւղերով յօրինած է Նինուէի, Բարելունի մէջ: Ու ահա ուրիշ ցուցադրութիւն մը, ոչ նուազ հմայիչ, զոր ունեցանք Փարիզ, Ժորժ Փրիթի Տան մէջ:

Իրանական Ուսումնասիրութեանց Ընկերութեան հովանաւորութեան տակ, այդ ցուցահանդէսը մեզի կուտայ վերակազմութիւնը այն պարսկական որմնանկարներուն որոնք՝ Ժ. Ղարուն՝ Սպահանի եւ Աշրաֆի արքայական պալատներուն պատերը կը զարդարէին:

Շահարբաս Ա. մեծ վեհապետն էր որ պատ-

ուիրած էր այդ նկարները, նախ հաճոյալայր քեօշկի մը համար ուրկից կը դիտէր ձիւրիտի խաղը եւ որ կը կոչուէր Ալա Քափի (Բարձր Դուռը), յետոյ Քայսարիայի (արքայական շուկային) մուտքի մեծ դրան համար, յետոյ ունկնդրութեանց պալատին համար՝ որ կը կոչուէր Չեհել Սութուն (քառասուն սիւն): Աւելի ետքը, նկարադարդեցին նաեւ Զուղայի (Սպահանի մէկ արուարձանը՝ զետով մը քաղաքէն անջատուած) փարթամ վիլլաները եւ Աշրաֆի արքայական պալատը, Կասպից Ծովուն մօտ: Այդ Շահը ժամանակակից էր Հենրիկոս Դ. ի եւ Լուդովիկոս Ժ. ի: Այդ որմնանկարները մեծ մասամբ փճացած են եւ մօտակայ ամբողջական անհետացման մը սահմանուած, որովհետեւ Արեւելքի մէջ ոչ մէկ բանի հող կը տանին: Գլու-

ներեր է հայ արուեստագէտ մը, Պ. Սարգիս Ռաչատուրեան, որ վրդովուեր է այդ քանդումէն: Արդէն, 1932 ին, Կիմէ թանգարանին մէջ ցուցադրած էր մէկ քանին իր նկարներէն ուր կուշտով խառն ջրանկարով փորձած էր վերահաստատել Ալեքէյի արուեստի այդ վկայութիւնները: Նորէն դացեր երկու տարի Սպահան մնացեր է՝ լրացնելու համար իր աղատարար դործը: Եւ արդիւնքը սքանչելի է: Ան չի սահմանափակուիր հնազանդական կամ ազգապա-

կան շահեկանութեան մը մէջ, մենք մեր դէմն ունինք կենդանի ծաղիկներու փունջեր: Մինչեւ ցարդ պարսկական արուեստը կը ճանչնայինք կերպասներով ու մանրանկարներով, որմանրկարներն անձանօթ էին մեզի: Անոնք պիտի ջերմօրէն հետաքրքրեն զիտունները, իսկ արուեստագէտները անոնց մէջ պիտի գտնեն իրենց աշխարհը հրճուանքը, անսպառ հնարման մը վկայութիւնները, ու նոյն իսկ մեծ անակընկալներ: Որովհետեւ առաջին տպաւորութիւնը զոր կը կրենք, կարծելն է թէ մեր առջեւ ունինք « շատ մերօրեայ » ցուցահանդէս մը:

« Յոյս » (Ալա Քափի)

վերակազմութիւն՝ Ս. Խաչատուրեանի

...Այս որմանկարները յօրինուած են հաճելի մտածումներ ներշնչելու համար այն իշխաններուն որ կուգային այդպիսի « տէքոր »ներու մէջ հանդիպել: Եւ որովհետեւ, իսլամական արուեստէն տարբեր, ասոնք մարդկային դէմքը չէին վտարեր, հոն կը տեսնենք բազմաթիւ անձնաւորութիւններ՝ ճոխազգեստ, ծառերու հովանուոյն տակ խօսակցող, առանց որոշ զբաղումի, քիչ մը ինչպէս են Վաթթոյի անձնաւորութիւնները: Անոնցմէ շատերը իրարու գինի կը հրամցնեն: Գինի յաճախ կը խմեն այդ չինական տեսարաններուն մէջ, որ սիրարոյր ալ են, ու մերթ՝ ապերասան, ինչպէս էին անոնք զոր Ֆերահոնար կամ էյզըն կը նկարէին արքունիքի իշխաններու եւ մեծ երմտագէտներու համար: Բայց այդ Պարսիկները զիտէին վայելչութիւնը պահպանել նոյն իսկ իրենց « պոթկում » ներուն մէջ: Մեծն Շահարբասի օրով՝ կենցաղագիտութիւն ունէին: Ինչ որ մանաւանդ ուշադրաւ է, բարեձեւութիւնն ու զորովոտ արտայայտութիւնն է այդ երկար աշխարհով, մաքրագիծ զիմակով սիրահարներուն որ դէպի Կիւթերա կը մեկնին՝ անհուն քաղցրութեամբ մը սիրարանելով: Ատոնց կը խառնուին, կարծես մեզ չըւարեցնելու համար, անձնաւորութիւններ որ մեր հին հրացանակիրներուն պէս հաղուած են.

...օտարներ են ատոնք, Անգլիացիներ կամ Հոլանտացիներ: Ժէ. դարուն անոնք աւելի յաճախ Պարսկաստան կ'երթային քան հիմայ, եւ պատուով կ'ընդունուէին հոն, ինչպէս զայդ ցոյց կուտան ինչ ինչ որմանկարներ ուր այդ հիւրերը հրաւիրուած են փարթամ ճաշկերոյթներու շուրջ կը զուարթացնեն երաժիշտներ ու պարուհիներ: Այդտեղ կը գտնենք ուրեմն անդնահատելի

« Խմէ՛, վասնզի չես գիտելու ... » (Աշրափ)

Վերակազմութիւն՝ Ս. Խաչատուրեանի

տոբիւմաններ հագուստներուն եւ բարձրուն վրայ պատմական շրջանի մը, որ ցարդ շատ քիչ ծանօթ էր մեզի, որովհետեւ մեր գիտցածը քաղուած է Հագար ու մէկ գիշերներէն, որոնք աւելի հին քաղաքակրթութիւն մը կը պատկերացնեն, ինչպէս մանրանկարներն ալ, եւ պատմըւածքներ են՝ մտացածին տարրերով ինչպէս եւ արար յաւելումներով շատ խառնուած։ Սպասանի որմնանկարները ճշմարտութիւնը կ'ըսեն մեզի։

Տաղանդով մը, անհաճախողութեամբ մը եւ խղճմտութեամբ մը որ ամէն դովեստի արժանի են, Խաչատուրեան նկարիչը վերահաստատած է ատոնց ծաղկակերպ երփնազեղութեան արտակարգ թարմութիւնը, ատոնց կա-

պոյտ, գորշ, վարդ երանդները, ատոնց դարդարուն ստական շաղապատումները, ուր հմտութիւնն ու միամտութիւնը կը զուգախառնուին։ Այնտեղ կը գտնենք ամէն ինչ որ մեր ժամանակակիցները, իրականը վերարտադրելէ խոնջ, փնտռած են՝ բնականոն ըսուած համեմատութեանց հետ ամէն կապ խզելով։ Այնտեղ կը գտնենք մանաւանդ ինչ որ մեզի ամենէն աւելի կը պակսի․ քմայք ու երազ, որ կը ստացուի՝ ոչ թէ արտառոցով ու տղեղով, այլ շնորհով ու ճաշակով։ Այդ տեսակ գործ մը հեշտանք մըն է։ Յանկալի պիտի ըլլար որ մեր թանգարանները գէթ ատոր գեղեցիկ կտորներէն մէկ քանին պահպանէին...»։

ՔԱՄԻՅԷ ՄՈՔԼԷՐ

Լա Տեփէշ

Պալատի հիւրընկալներ (Ջուղա)

Վերակազմութիւն՝ Ս. Խաչատուրեանի

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ Մէջ

Ժամ մը անցուցի Փարիզէն շատ հեռու, ներկային սեռութիւններէն դուրս, երթալով Ժորժ Փըթի կալըրին՝ զխտելու պարսկական ներկարները որ հոն ցուցադրուած են։ Պարսիկ արուեստագէտ մը, Պ. Սարգիս Խաչատուրեան, այցելեր է մեծ Շահաբբասի օրով կառուցուած շէնքերը։ Հոն տեսեր է որմնանկարներ որ զրեթէ անհետացած են, նման այն գողտրիկ երազներուն որ այդուն կը ցնդին։ Ուղեր է զանոնք փրկել։ Օրինակեր է զանոնք այնքան հաւատարմութեամբ, այնքան զիրաւատաց ճշդութեամբ մը, որ ատիկա կրնայ միայն բացատրուիլ ցեղի ու տաղանդի համակրութեամբ մը ընդ մէջ այսօրուան արուեստագէտին եւ անոնց որոնց

գործերը կը վերարտադրէ։ Այդ նկարները ըզմայլելի են։ Տիրող գոյնը՝ վարդերանգութիւն մըն է զոր մանուշակի գեղեցիկ թոյլեր տեղ տեղ կ'ամրացնեն։ Ուրիշ բան չենք գտներ հոն բայց եթէ կնահածութեան ու սիրոյ տեսարաններ։ Հոյակապ աչքերով մանկամարդ կիներ, երկայն հագուստներով, անձնատուր կ'ըլլան սիրահարներու որ իրենց կը նմանին։ Պտուղներ կը բերեն անոնց, անոնք բաժակ մը կը մատուցանեն իրարու, կամ իրար կը գրկեն բուսական ճրկունութեամբ մը, այնպիսի գորովոտ զգուսնքով մը որ մարդ չի կրնար ինքզինքն արգիլել անոնց երջանկութեան ամենաքնքուշ երանդին նախանձելէ։ Մարդակազմութեան բարեբաստիկ տղիտութիւնը, յիշատակը զոր արուեստագէտը կը պահէ արարենի խաղերուն՝ այն միջոցին երբ մարմիններու գիրկընդխառնումները ցոյց կուտայ, կը բացատրեն անշուշտ այդ շնորհով լի գծագրութիւնը։ Այդ նկարները անուշ հեշտանք մը կ'արտաշնչեն։ Ասիոյ այդ գործերը, նոյն իսկ երբ բոլորովին տուրկական հանգամանք կը ստանան, զերծ կը մնան միշտ այն անասնական կոշտութենէն զոր կ'ընծայեն մեզ մօտ Սալօններու եւ նոյն իսկ Մուսէոններու մէջ ցուցադրուած մերկութեանց ա'յնքան պատկերացումները։

Այն թշուառ կիները որ հոն կը ներկայացուին՝ թաղծագին հանդիստի մը մէջ, կամ ջրդանացուցիչ կերպարանքներով, մեղի չափազանց որոշ տեղեկութիւն կուտան թանձրամտութեանն ու կոպտութեանը վրայ այն միջավայրին ուրկից կը բղխին անոնք։ Նոյն իսկ երբ գեղեցիկ են, կը թուի թէ ոչինչ անոնց գեղեցկութիւնը կը կապէ արուեստի հրապոյրներուն եւ տիեզերքի շնորհներուն։ Այս պարսիկ կիները, ընդհակառակն, զեսպանուհիներն են պարտէզներուն, քոյրերը ամպերուն, որ մարդոց գիրկը կուզան իյնալ. ծաղիկները զոր կը տեսնենք անոնց ետեւ, կը թուին ալիքը որ զանոնք քշած է մինչեւ մեզ, եւ զետիւնը զրուած նուագարանը, կը թուի նաւը որ զանոնք բերած է։

Այս աշխարհիս մէջ, ուր գրեթէ ամէն ինչ կը մնայ անկերպարան, կան քանի մը ընտրեալ երկիրներ, ուր մարդկային հանճարը, որ ուրիշ ամէն տեղ իրերուն մէջ խառնաշփոթուած կ'երեւայ, կը թուի անոնցմէ արձակուիլ ու ինքզին-

Հովուերգական սէր (Աշրափ)
Վերակազմութիւն՝ Ս. Խաչատուրեանի

Քը լիովին արտայայտել, թոյլ տալու համար որ
զայն բռնենք ու քաղենք: Ճաշակի այս թագա-
ւորութեանց մէջ մարդ կը դադրի իր այլազան
զօրութեանց բաղխումով կամ շփոթումով մի-
այն ինքզինքը ճանչնալէ. այդ զօրութիւնները
կը մնան անջատ ու կը դառնան բարեկամ. հո-
գին այլեւս կոշտ պայքար մը չի մղեր զգայա-
բանքներուն դէմ, միտքն ու մարմինը միասին
կը նուազեն: Ուրիշ ժողովուրդներ աւելի հա-
րուստ ըլլալուն կը պարծենան, բայց որովհե-
տեւ չեն դիտեր տալ իրենց հարստութիւնը, ի-
րենց յաւակնութիւնները մեղ անտարբեր կը
ձգեն: Այդ զմայլելի երկիրներուն շարքին մէջ՝
փայլեցան Յունաստանը, Ֆրանսան, Ճափոնը:
Պարսկաստանն ալ անոնցմէ մին եղաւ: Անոր

արուեստը ամենէն փայփայիչն է որ կայ աշ-
խարհիս մէջ: Երկնակապոյտի ու ոսկիի սիրա-
հար, իրերու բոլոր այլազան գեղեցկութեանց
հանդէպ հետաքրքիր, մանրակրկիտ առանց
փոքրոգի ըլլալու, ատիկա իրապէս արուեստն
է հեքեթագիրներու երկրի մը: Իսլամութիւնն
խակ իր խստութիւնն ու կարծրութիւնը կը կոր-
սնցնէ այդ ազգին մէջ, զոր դրաւած է առանց
անոր տիրապետելու, եւ որ՝ անոր վերեւ՝ կը
պահէ իր բաց միտքը եւ խանդակաթ հոգին:
Ինչպէս միւս երեք երկիրները զոր քիչ առաջ
յիշատակեցի, Պարսկաստանն ալ արբեցութեան
երկիր մըն է. բայց այդ արբեցութիւնը ուրիշ
արշիւնք չ'ունենար բայց եթէ մարդը տանիլ
մինչեւ մտածման գերազոյն ծայրը, մինչեւ մե-

« Միացած Սրտեր » (Ալա Քափի)
վերակազմութիւն՝ Ս. Խաչատուրեանի

լամադձութեան ու յափշտակութեան սուր կատար մը: Ի՞նչքան ազնիւ է պարսկական փոքրիկ բաժակը, որ ինչպէս Յունաստանի ու Ճափոնի մէջ, ինչպէս Քրանսացւոց գաւաթը, բարձրացուած է՝ խնջոյքներու մէջ՝ մեծ բանաստեղծներուն ձեռքով:

ԱՊԷԼ ՊՕՆԱՐ

×

ՀՐԱՆՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ. — Այս վերջերս, նորայայտ մեծ հայ տաղանդներու հոյլը ճոխացաւ առաջնակարգ արուեստագէտի մը երեւմամբ: Հրանտ Մուրատեան, որ Ռուսիոյ մէջ գեղարուեստական պարի իր առաջին ուսումնաւորականալէ յետոյ եկած Փարիզի մեծ Օփերայի պալէին մէջ ընդունուած եւ հոն իր բնածին ձիրքերը զարդա-

ցուցած էր, առաջին անգամ ըլլալով Թէաթր տէ Շանդէլիդէի մէջ Երեկոյթ մը տուաւ ուր ինք միայն յայտագիրը կը լեցնէր իր հնարած դեղարուեստական պարերով, ընկերակցութեամբ ուրիշ տաղանդաւոր երիտասարդ հայ արուեստագէտի մը, դաշնակահար Սերժ Սարգիսեանի, որ արդէն ծանօթ ու գնահատուած է Փարիզի հայ, ուս եւ Ֆրանսացի երաժշտասէրներու կողմէ: Մուրատեանի գտած յաջողութիւնը շատ մեծ եղաւ (տեսնել այս մասին յօդուածը որ երեւցաւ Ապագայի մէջ): Մէկէ աւելի փարիզեան թերթեր Մուրատեանի մէջ յայտնուող ինքնատիպ տաղանդը ամենամեծ գովեստներով պանծացուցին: Այդ քսաներեք տարեկան երիտասարդը որ իր առաջին այս ներկայա-

ցումով այսպիսի մեծ ընդունելութիւն մը գտաւ, կոչուած է իր ճիւղին մէջ համաշխարհային համբաւի տիրանալու Յաւալի է որ թէ' ինքը եւ թէ' իր ընկերը Սարգիսեան՝ իրր Ռուս կը ներկայանան՝ մին անունը Կրանդ Մուրատֆի վերածած, միւսը Սերժ Սարգիսֆի: Ատիկա յանցանք մըն է ցեղին դէմ, որ իրենց տուեր է այդ ճիրքը: Այդ յանցանքը, մեր ժողովրդին իր քաղաքական զօրութենէն ու անկախութենէն զրուկընէն յետոյ՝ դարերու ընթացքին շատ մը հին հայ արուեստագէտներ գործած են եւ այսօր անոնց շատերուն Հայ եղած ըլլալը ոչ ոք զիտէ եւ անոնց հայ ծագումը մեծ փնտռութիւններէ յետոյ՝ կամ պատահական միջոցներով՝ երեւան կ'ելլէ: Պէտք է այդ յանցանքը այլեւս գործուի: Ստորեւ կուտամ թարգմանութիւնը Մուրատեանի րէսիքալին նուիրուած յօդուածներէն ոմանց:

Հրանտ Մուրատեան

« Քայլերգ »

Քոմետիայի մէջ Պ. Մաքս Ֆրանթէլ կը գրէր.

« Փարիզի Մեծ Օփերայէն փախստական, Հրանտ Մուրատֆի իր առաջին րէսիքալին մէջ՝ ինքզինքը հաւատուրաց մը ցոյց չի տար: Տաճարէն դուրս ելած, չ'արհամարհեր դասերը զոր հոն ստացաւ եւ որոնք լրացուցին իր կրթութիւնը, որ Ռուսիոյ մէջ սկսած եւ Ֆօքինի դեկամարութեան տակ շարունակուած էր: Ինչքան ալ ատիկա անուր ըլլայ՝ այնպիսի ատեն մը ուր ամէն ոք ամբարտաւանօրէն իր չզիտցած բանին կը խառնուի, Պ. Հրանտ Մուրատֆի զիտէ պարել: Ի՞նչքան պարողներ, ի չգոյէ թէքնիքի, բարի գիտաւորութիւններով կը բաւականանան. ո՞ր դաշնակահարը պիտի համարձակէր հասարակութեան առջեւ ներկայանալ ինչպէս կ'ընեն շատ մը պարողներ, իրենց արուեստին նախնական տարրերու լիակատար անգիտութեամբ: Այդ մեղադրանքը կարելի է ընել Հրանտ Մուրատֆին, որ հիմնական բոլոր մարդանքներուն քաջավարժ է: Ան իր կամերն ու արփեժները շատ լաւ գիտէ եւ դանոնք կը գործադրէ մեծ ճարտարութեամբ: Ու դեռ չենք ալ կրնար դայն դատել այնքան արդարօրէն որքան պիտի ուզէինք, որովհետեւ առաջին անգամ հասարակութեան առջեւ երեւալու յուզումը կը նուազեցնէ զիւրութիւնն ու ինքնավստահութիւնը: Ինչ ալ ըլլայ, ատիկա նշանաւոր սկզբնաւորութիւն մըն է:

Թէ Մուրատոֆ արտայայտէ Մետթների Աշխատանքի երկու օրհներգները, Տանձա Ֆես-բիվան, Ծովու Ոգին, Պեթովրնի Թիւրքերին կամ Փրօքօիիէֆի Կավօքն ու Քայլերգը կամ Պախի Մոգ արքան, Պիանֆօրի էֆիլիպիսքի փօլքան, Սքարլաթթիի Քափրիչչիօն, այդ պարերէն իւրաքանչիւրին մէջ կը դտնենք ամենէն խելացի ու կատարեալ պատշաճեցումը կշռութեան, միանգամայն նրբախոյզ ու յստակ մտածման մը ու նաեւ տոհմիկ փափկութեան մը հետ: Մարմնոյն ամենադոյզն թեքումը իմաստ մը ունի եւ կ'օղնէ զգացում մը թարգմանելու: Զկայ ժեսթ մը, չկայ դժերու տեղափոխում մը որ անարտայայտիչ ըլլայ: Եւ այդ մեծ բեմին վրայ, Մուրատոֆ կը դժէ, ըստ իր լայն ու հաւասարակշռուած ճարտարապետութեան, իր հոյովոյթները: Ամենէն նուրբ երանգները՝ իրենց սրութեամբն իսկ՝ ըմբռնելի կը դառնան: Իր արուեստը շարունակ կը մնայ զգալիին եւ իմանալիին սահմանին վրայ: Ոճով մը որ միշտ պարագիտական կը մնայ եւ զոր կարելի է տեսակ մը տպաւորապաշտութեան եւ դասական ամբողջութեան միջեւ տեղաւորել, ան ինքզինքը կ'արտայայտէ անձնական դրոշմով մը եւ անկեղծութեամբ մը որ թերեւս զեղեցկագոյնն է իր ձիրքերուն: Այդպէս՝ կը թարգմանէ Տանձա Ֆեսբիվային ներդաշնակ հրճուանքը, Ծովէնի մէկ էքիւտին մեղամաղձիկ երազանքը, Փրօքօիիէֆի մէկ Կավօքը, զոր կը վերջացնէ տարածուած բաղուկներու անհունօրէն շնորհալի յամբ հակումով մը, կշռախաղային ճարպկաշարժութիւնները, աշխատանքի ճիշդ, խոկումը մոգի մը որ աստուածային աստղը կը փնտոէ, ռազմական պարի մը կարգապահութիւնն ու գիւցազնականութիւնը եւ Սքարլաթթիի մէկ Քափրիչչիոյին գողտրիկ կոտրտուրը: Պ. Փօլ Ռոտոքանաքի այս վերջին պարին համար զմայլելի զգեստաւորում մը դժագրած է իրեն: Հաղուել զիտնալն ալ արուեստ մըն է: Պ. Սերժ Սարգիսոֆ, որ արժէքաւոր դաշնակահար մըն է, շատ մտացի կերպով անոր կ'ընկերանայ, ինչպէս եւ Օրիորդ Մարկրիթ լը Ֆօր, որ երգեհոնի վրայ նուագեց Պախի Մոգ-Արքան:

Թերեւս Սքարլաթթիի Քափրիչչիոյին մէջ է որ Հրանտ Մուրատոֆ ամենէն բարեյաջող կերպով ինքզինքը ցոյց կուտայ եւ կը յայտնէ իր

ինքնայատուկ արուեստը: Իր պարը կ'երեւայ կազմուած երկու կամ երեք քէմերէ, զոր կը կարգաւորէ ու կը միացնէ արտայայտիչ ու ինքնատիպ համադրութեան մը մէջ որ փրթթումով կ'աւարտի: Իր բոլոր եզրակացութիւնները միեւնոյն լրութիւնն ունին: Կարծես մարդանքէ մը յետոյ զգայնութեան անդորրումը: Հրանտ Մուրատոֆ այլեւս ուրիշ բան չունի ընելիք բայց եթէ ձգել որ իր յատկութիւնները հետեւին այն ուղղութեան զոր անոնց տուած է: Ատիկա ճամբայ մըն է որ զինքը աւելի մեծ կատարելութեան միայն կ'ընայ առաջնորդել: Իր արժանիքը արդէն իսկ անվիճելի է:

Էֆօ տը Փաքիի մէջ, Քարու-Պերար կը դէր:

Տաղանդաւոր պարող մը, Պ. Հրանտ Մուրատոֆ, որ մինչեւ ցարդ չատացած էր Ֆօլի-

Հրանտ Մուրատեան

« Օրհներգ Աշխատանքին »

Պերժերի եւ երեք տարիէ ի վեր Օփերայի յաճախորդներուն ծափերն ընդունելով, ուղեց րեսիթալի մը դժուար փորձը կատարել: Ան չջանաց փուլ իր թեքնիքը, —որ սակայն նշանաւոր է —ոչ ալ հնարման մարդին մէջ չափազանցութիւններով հանդիսականները զարմացնել: Պ. Մուրատով ցոյց տուաւ իր չափի ճաշակը: Իր բոլոր պարերը շահեկանութիւն ունէին, բայց մենք մասնաւորապէս մատնանիչ պիտի ընենք Թիւրքերին, Էֆիլիպիսի փալֆան եւ Մոզ-Արֆան: Պ. Ռոտոքանաքիի զծագրած զգեստները հնարամիտ էին ու հրապուրիչ:

Պարերուն մէջտեղը՝ հաճելի անակնկալն ունեցանք լսելու դաշնակահար մը որ դեռ անծանօթ էր մեզի, Պ. Սերժ Սարգիսով, որուն նուրբ զգայնութիւնը, դիւրութիւնն ու ինքնավստահութիւնը ամենահետ կերպով զրաւեցին հասարակութիւնը:

Ֆիկարօի մէջ, Ժորժ Միւսի կը զրէր.

Ռուսական պարի րեսիթալները, երբ արուեստի ապացուցմանց մէջ կը սահմանափակուին, շուտով միօրինակ կը դառնան: Շնորհակալ ըլլանք Պ. Հրանտ Մուրատովին, որ այլազանութիւն գիտէ դնել իր արտայայտութեան եղանակներուն մէջ եւ իր թեքնիքին պարզութիւն մէջ շատ դիւրաշարժութիւն ու ճապկութիւն կը բերէ: Ան լաւ էր խորհեր դիմելով Պ. Ռոտոքանաքիի տաղանդին: Այս վերջինը իրեն համար զծագրեր էր զգեստներ որոնց ինքնատուրութիւնն ու ճաշակը երեկոյթին հրապոյրներէն մին կազմեցին: Պ. Մուրատովի պարերուն մէջտեղը, Սերժ Սարգիսով դաշնակահարը իր նուագածութեանց մէջ ցոյց տուաւ ճշգրտող մեքենականութիւն մը եւ հնչականութեան նրբին զգացում մը: »

Լա Լիպերքէի մէջ, Փիէր Վուլֆ կը զրէր.

Հրանտ Մուրատով պարողին կերպարուեստական ու կշռութեան ստեղծագործութիւնները չեն կրնար մեզ անտարբեր թողուլ: Տեսակով շատ ալլապան, յղացումներով հետաքրքրական՝ անոնք հրապուրիչ են երաժշտութեան իրենց ճշգրիտ պատշաճեցումներով եւ պարագիտական նշանաւոր թեքնիքով մը:

Հրանտ Մուրատեան

« Օրհներգ Աշխատանքին »

Լ'Էնթրանսիժանի մէջ, Անտրէ Ֆրանք կը զրէր.

Պարական ինչ ինչ միջավայրերու մէջ՝ մեծ ազդուկ կը հանեն Հրանտ Մուրատովի չուրջ: Այսօր հաղիւ քսանեւջորս տարեկան, ան 1928ին երեւցաւ ռուսական օփերայի այն խումբին մէջ որուն պարապետը եղաւ Ֆօքին: Յետոյ անցաւ Թէաթր Փիկալէն, Ֆօլի-Պերժէրէն եւ Օփերայէն: Անցեալ իրիկուն, շատ փարիզեան հասարակութեան մը առջեւ, ան տուաւ իր առաջին րեսիթալը:

Պիտի չուզէի խիստ երեւալ երիտասարդ պարողի մը հանդէպ որ անուրանալի յատկութիւններ ցոյց կուտայ եւ ա'լ աւելին կը խոստանայ: Հրանտ Մուրատով ունի շնորհ, վայելչութիւն եւ ոճ: Կը յաղթանակէ մանաւանդ

այն գործերուն մէջ որոնց տիրական յատկանիւն է հրապոյր եւ քնքշութիւն, ինչպէս Պեթովընի Թիւրքընի եւ Սքարլաթթիի Քալի-րիչչիօն, բայց զեռ չի ներկայացներ ո՛չ Սփատովիի մը մկանուտ ուժը, ո՛չ Սերժ Լիֆարի մը յորձանուտ ներդաշնակութիւնը:

Մարդ լաւ կը զգայ որ Մուրատօֆ զիտէ թէ ուր պէտք է ուղղէ իր ճիգերը: Համոզուած ենք որ քիչ ատենէն զինք պիտի տեսնենք ինքզինքին ու իր մարմնոյն լիակատար տիրացման մէջ:

Լա Կրիփի մէջ, Ալֆրէտ տը Հակա կը գրէր.

Պ. Հրանտ Մուրատօֆ, Օփերայի բարերաստիկ վախստականը, -- թող ինծի ներուի այս բացատրութիւնը -- « իրաւցնէ » պարող մըն է: Ան հոյակապօրէն ապացուցուց իր ա՛յնքան բարդ ու ալլաղան տաղանդը՝ ամբողջ երեկոյթի մը միջոցին միայնակ երեւալով հասարակութեան առջեւ: Այն տպաւորութիւնն ունեցանք թէ Մուրատօֆ զիտէ նիւթականապէս թարգմանել, անդուդական վայելչաձեւութեամբ մը, երգահաններու ամենէն թաղուն զիտաւորութիւնները: Իւրաքանչիւր խոյանք հաշուած է, ճիշտ տեղը կ'իյնայ, երաժշտական կտորը կը ստորագծէ առանց չափազանցութեան եւ առանց անճաշակութեան: Պեթովընի

Թիւրքընի անոր շնորհիւ անդիմադրելի հիւմորով մը կը տողորուի. Սքարլաթթիի Քալի-րիչչիօն անուշութիւն մը կը պահէ առանց պշրամոլութեան: Մետթենիի Մովու Ոգին, Փրոքսիիէֆի Քալլերգը, բոլոր գովեստներուն արժանի են:

Ամէն ինչ օգնեց այս պարողին, -- որ Ֆրանսի տը Միօմանտըրը պիտի հմայէր, -- մինչեւ իսկ բարեյաջող ընտրութիւնը Ռոտոքանա-քիի զծած զգեստներուն: Մէկ խօսքով, եթէ Մուրատօֆի տաղանդը իր իրանին եւ սրունքներուն ճարտարութեանը մէջ է, ատոր բուն պատճառն այն է որ ան իր ներշնչումը սրտին մէջ կը գտնէ:

×

Քիչ անգամ, արուեստագիտական սկզբնաւորութիւն մը՝ օտար երիտասարդի մը կողմէ, Փարիզի պէս զժուարհաճ կեդրոնի մը մէջ, ունեցած է այսպիսի վայլուն յաջողութիւն: Իրաւո՛ւնք ունինք ուրեմն Հրանտ Մուրատեանէն սպասել զեղարուեստական չքեղ յաղթանակներ:

Ա. ԶՊԱՆԵԱՆ

